

O'ZBEKISTONNING JAHON SAVDO TASHKILOTIGA A'ZO BO'LISH JARAYONI VA UNING IQTISODIY OQIBATLARI

Muallif: Ikromjon Muxitdinov

Yo'nalish: Xalqaro Iqtisodiy Munosabatlar,

3-kurs Tashkilot: Toshkent Kimyo Xalqaro

Universiteti Namangan filiali

muxiddinovicrom5@gmail.com

+998936655551

Annotatsiya

Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasining Jahon Savdo Tashkiloti (JST/WTO)ga a'zo bo'lish jarayoni, bu yo'lda amalga oshirilgan islohotlar, erishilgan yutuqlar va kutilayotgan iqtisodiy oqibatlar tahlil etiladi. Jarayon nafaqat savdo siyosatini, balki mamlakatning butun iqtisodiy tizimini isloh qilishni taqozo etmoqda. Maqolada a'zolikning ijobiy va salbiy tomonlari ilmiy jihatdan ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: JST, WTO, xalqaro savdo, savdo liberalizatsiyasi, bozor iqtisodiyoti, O'zbekiston iqtisodiyoti, iqtisodiy islohotlar.

1. Kirish

Jahon Savdo Tashkiloti (JST) — 1995-yilda tashkil etilgan, hozirda 160 dan ortiq mamlakatni birlashtirgan, xalqaro savdo munosabatlarini tartibga soluvchi yetakchi xalqaro tashkilotdir. JST a'zoligi mamlakatga global iqtisodiy tizimga to'liq integratsiyalashuv, xalqaro bozorga erkin kirish va sarmoyadorlar uchun qulay muhit yaratish imkoniyatini beradi. O'zbekiston mustaqillikka erishganidan beri bozor iqtisodiyotiga o'tish yo'lida izchil harakat qilib kelmoqda. Ushbu yo'lning mantiqiy davomi sifatida mamlakat JST a'ziligiga intilmoqda. Bu qaror nafaqat savdo siyosatini, balki butun milliy iqtisodiyotni tubdan isloh qilishni talab qiladi.

2. A'zo Bo'lish Jarayonining Tarixi va Bosqichlari

O'zbekiston JST bilan munosabatlarni 1994-yildan boshlab stajyor sifatida olib borgan. Biroq a'zolik yo'lidagi tizimli va jadal harakatlar 2019-yildan, ayniqsa 2023-yildan keyin kuchaydi. Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan JST a'zoligi masalasi davlat nazoratiga olingach, jarayon yangi tezlikni kasb etdi.

2.1. Asosiy Bosqichlar

A'zo bo'lish jarayoni bir necha muhim bosqichlarni o'z ichiga oladi:

Birinchi bosqich — Ariza va hujjatlar taqdim etish: O'zbekiston o'zining savdo rejimi haqida to'liq ma'lumot — Tovar tavsifi (Memorandum) ni JST Kotibiyatiga taqdim etdi. Bu hujjatda mamlakatdagi bojxona tartiblari, subsidiyalar siyosati, intellektual mulk muhofazasi va boshqa savdoga oid masalalar bayon etildi.

Ikkinchi bosqich — Ishchi guruh yig'ilishlari: JST doirasida maxsus Ishchi guruh tashkil etilib, a'zo mamlakatlar O'zbekiston savdo siyosati bo'yicha savollar yo'naltirdi. Bugungi kunga qadar to'rt va undan ortiq yig'ilish o'tkazilib, 500 dan ortiq masala ko'tarildi va ularga javoblar taqdim etildi.

Uchinchi bosqich — Ikki tomonlama muzokaralar: O'zbekiston JST a'zo 34 ta davlat bilan tovarlar va xizmatlar bo'yicha bozorga kirish shartlarini alohida-alohida muzokaralar orqali kelishdi. 2025-yil yakuniga kelib, 33 ta davlat bilan muzokaralar muvaffaqiyatli yakunlandi. Yevropa Ittifoqi, Xitoy, Rossiya, Buyuk Britaniya, Kanada va boshqa yirik savdo hamkorlari bilan shartnomalar imzolandi.

To'rtinchi bosqich — Huquqiy islohotlar: Milliy qonunchilikni JST talablariga muvofiqlashtirish maqsadida 13 ta qonun, Prezidentning 10 ta farmon va qarori, 19 ta Vazirlar Mahkamasi qarorlari hamda bir qator idoralararo normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Bojxona tartiblari, intellektual mulk huquqlari va raqobat muhitiga oid mexanizmlar bosqichma-bosqich JST standartlariga moslashtirildi.

3. Islohotlar va Erishilgan Yutuqlar

3.1. Huquqiy-Institutsional Islohotlar

JST a'zolari jarayonida O'zbekiston keng ko'lamli institutsional o'zgarishlarni amalga oshirdi. Davlat ulushi mavjud bo'lgan bir qator korxonalarda eksklyuziv imtiyozlar bekor qilindi. Bu esa raqobat muhitini kuchaytirish va xususiy sektorning faolligini oshirishga xizmat qildi.

Intellektual mulk sohasida ham sezilarli islohotlar amalga oshirildi. O'zbekistonga xos mahsulotlar — Buxoro gilamlari, Rishton kulollari, Samarqand noni, Farg'ona vodiysi o'riklari va o'zbek za'faroni kabi geografik ko'rsatkichli mahsulotlar JST doirasida xalqaro huquqiy himoya olish yo'lida muhim qadamlar qo'yildi.

3.2. Savdo Muhitini Erkinlashtirish

Bojxona tartib-taomillarini soddalashtirish, eksport-import qoidalarini takomillashtirish va tranzit erkinligini ta'minlash bo'yicha aniq chora-tadbirlar ko'rildi. Savdoni himoya qilish tizimi — antidemping, kompensatsion va maxsus himoya choralari bo'yicha alohida bo'linma tashkil etildi. Bu esa milliy ishlab chiqaruvchilarni adolatsiz xorijiy raqobatdan himoya qilish imkonini beradi.

3.3. Mintaqaviy Integratsiya

Markaziy Osiyo davlatlarining JST a'ziligiga intilishi mintaqaviy iqtisodiy hamkorlikni ham mustahkamlaydi. 2024-yilda Olmaotada bo'lib o'tgan Markaziy Osiyo savdo siyosati forumida qayd etilganidek, mintaqadagi davlatlarning tashkilotga a'zo bo'lishi o'zaro savdo hajmini oshirish va mintaqaviy aloqalarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

4. Kutilayotgan Iqtisodiy Oqibatlar

4.1. Ijobiy Oqibatlar

Eksport salohiyatining o'sishi. JST a'zoliği O'zbekiston mahsulotlariga xalqaro bozorlarda yaxshi qabul ko'rilishini ta'minlaydi. To'qimachilik, meva-sabzavot, kimyo mahsulotlari va boshqa eksport tarmoqlari yangi bozorlarni egallash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Xorijiy to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar. Xalqaro investorlar uchun qulay va bashorat qilinadigan huquqiy muhit yaratilishi xorijiy kapital oqimini kuchaytiradi. JST a'zoliği mamlakatning investitsion jozibadorligini oshiradigan muhim omil hisoblanadi.

Iste'molchilar manfaati. Bojxona to'lovlarining pasayishi import tovarlar narxini arzonlashtiradi va iste'molchilar tanlov doirasini kengaytiradi. Raqobatning kuchayishi esa mahalliy ishlab chiqaruvchilarni sifat va innovatsiyaga undaydi.

Mamlakatning xalqaro obro'si. JST a'zoliği O'zbekistonning huquqiy davlat va bozor iqtisodiyoti tamoyillariga sodiqligini xalqaro miqyosda tasdiqlaydi.

4.2. Salbiy Oqibatlar va Xavflar

Raqobat kuchayishi. Arzon xorijiy mahsulotlar kirib kelishi ba'zi sohalardagi milliy ishlab chiqaruvchilarga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ayniqsa, sanoatning nisbatan zaif tarmoqlari qiyin ahvolga tushishi ehtimoli mavjud.

Byudjet daromadlarining kamayishi. Import bojlarining pasayishi qisqa muddatda davlat byudjetiga tushadigan bojxona daromadlarini kamaytiradi. Bu yo'qotishlarni qoplash uchun ichki soliq tizimini takomillashtirish talab etiladi.

Islohotlar sifatiga oid tashvishlar. Iqtisodchilar ta'kidlaganidek, ba'zi tizimiy islohotlar — ma'muriy yengillashtirish, energetika sektori islohoti va xususiylashtirish jarayonlari hali to'liq amalga oshirilmagan. JST a'zoliği faqat savdo siyosatida emas, balki butun iqtisodiy tizimda sifatli o'zgarishlarni talab qiladi.

Qishloq xo'jaligi va xom ashyo sektori. Tabiiy resurslar eksportchilari yangi boj tartiblari tufayli qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Bu masalaning ijobiy hal etilishi murakkab muzokaralarga bog'liq.

5. 2026-Yilga Mo'ljallangan Vazifalar

Prezident Shavkat Mirziyoyevning ko'rsatmalariga ko'ra, 2026-yilda O'zbekiston JST a'zoliğini to'liq rasmiylashtirish rejalashtirilgan. Buning uchun quyidagi asosiy vazifalar belgilangan:

- Qolgan bir davlat bilan ikki tomonlama muzokaralarni yakunlash;
- Ishchi guruhning Hisobot loyihasini tayyorlash va tasdiqlash;
- Qonunchilikni JST talablariga to'liq moslashtirish maqsadida 15 ga yaqin yangi normativ-huquqiy hujjat qabul qilish;

- "Oziq-ovqat mahsulotlarining sifati va xavfsizligi to'g'risida" va "Muhofaza choralari, antidemping va kompensatsiya bojlari to'g'risida" yangi tahrirdagi qonunlarni qabul qilish.

6. Xulosa

O'zbekistonning JST a'zoliqi yo'lidagi harakat — bu nafaqat savdo siyosatidagi o'zgarish, balki mamlakatning xalqaro iqtisodiy tizimga to'liq integratsiyalashuv strategiyasining markaziy qismidir. 2023-yildan boshlab jadallashgan bu jarayon sezilarli yutuqlarga erishdi: o'nlab davlatlar bilan muzokaralar yakunlandi, keng qamrovli huquqiy islohotlar amalga oshirildi va milliy savdo tizimi xalqaro standartlarga yaqinlashdi.

Biroq a'zolik o'z-o'zicha barcha muammolarni hal etmaydi. Haqiqiy samara faqat tizimli islohotlar — raqobatli bozor muhiti, samarali davlat boshqaruvi va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash orqali erishilishi mumkin. Shu ma'noda, JST a'zoliqi maqsad emas, balki O'zbekiston iqtisodiyotini modernizatsiya qilishning kuchli vositasi sifatida qaralishi lozim.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 14-maydagi JST bo'yicha taqdimot matni. — president.uz
2. Spot.uz: "O'zbekiston 2026-yilda JSTga a'zo bo'lishi kerak" (2026-yil 7-may).
3. Spot.uz: "O'zbekiston 2026-yilda JSTning to'laqonli a'zosi bo'lishi kerak" (2026-yil yanvar).
4. Xalqaro Savdo Markazi (ITC) — O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lish jarayoniga ko'maklashish loyihasi materiallari.
5. Rost24.uz: "O'zbekiston 2026-yilda JSTga a'zo bo'lish niyatida".
6. World Trade Organization (WTO) — Accession Process Overview. — wto.org
7. Urunov A. — JST muzokaralari bo'yicha ochiq bayonotlar (LinkedIn, 2025-2026-yillar).